

МІСТОБУДУВАННЯ

DOI: <https://doi.org/10.32347/2077-3455.2024.70.136-152>

УДК: 711(477)

Амосов Юрій Дмитрович,

*аспірант кафедри дизайну архітектурного середовища,
Київський національний університет будівництва і архітектури*

amosov_yd-2022@knuba.edu.ua

<http://orcid.org/0000-0003-0417-2400>

ТИПОЛОГІЯ ТИМЧАСОВИХ ПОСЕЛЕНЬ ДЛЯ ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

Анотація: виявлено типологічні особливості для групування тимчасових поселень та можливість їхнього розподілу по 4 групам за значенням містобудівних моделей. Особлива увага приділяється виявленню морфології тимчасових поселень, як елементу містобудівної системи.

Ключові слова: тимчасові поселення; типологія тимчасових поселень; розсіяне поселення; згруповане поселення; поселення-табори; містобудівні моделі.

Постановка проблеми.

З правової точки зору стаття 132-1 чинного Житлового кодексу України визначає тимчасове житло як житлові приміщення для громадян, які не мають або втратили постійне житло [4].

Дослідники центру Cedos у роботі «Соціальне, тимчасове і кризове житло: з чим Україна зустріла повномасштабну війну» [3] класифікували способи державного забезпечення житлом станом на 2022 рік на декілька типів за терміном проживання: 1) умовно безстрокове — соціальне житло, 2) середньострокове — тимчасове житло (до 1 року з можливістю продовження) і 3) короткострокове — «кризове» (від однієї ночі до декількох місяців).

У своїй роботі канд. юр. наук, О. Є. Аврамова класифікує види житла за призначенням та визначає тимчасове житло як вид житла, яке призначене для проживання особи на строк до 1 року та має мінімальні умови придатності, які забезпечують безпечне проживання особи [1].

Згідно закону “Про порядок вирішення окремих питань адміністративно-територіального устрою України” [5], поселення - це компактне місце проживання людей за межами населеного пункту, яке не має сталого складу населення.

Табори та поселення для мігрантів і біженців, які поширилися в Європі з другої половини ХХ століття до нашого часу відображають біполярні, архітектурні умови їхнього розміщення та планування. З одного боку табори закритого типу та регулярною структурою планувальної організації зі збірними житловими одиницями, з іншого - неформальні тимчасові табори та поселення з наметів і саморобних притулків – вернакулярів були сформовані вздовж міграційних шляхів Європи.

Світовий практичний досвід зумовлює контрастні просторові типології, різні форми тимчасового житлового середовища відповідають широкому визначенню табору/поселенню для біженців Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН) як «будь-яке спеціально побудоване, сплановане та кероване місце або стихійне поселення, де біженці розміщуються та отримують допомогу та послуги від державних і гуманітарних установ [23]. Отже можна постулювати, що головна функція тимчасового житла після катастроф різного генезису полягає у забезпеченні безпеки життєдіяльності постраждалих осіб.

Актуальність дослідження визначається групуванням типологічних особливостей (містобудівних, об'ємно-просторових та функціонально-планувальних) тимчасових поселень для ВПО, на прикладах практик соціального проєктування, та аналізом наявних міжнародних та українських прикладів тимчасових житлових структур для постраждалих осіб. У роботі тимчасові поселення розглядаються з точки зору урбанізованих середовищ, котрі є містобудівними системами різного ієрархічного рівня, та відповідно до системного ізоморфізму, можуть бути порівняні, як між собою, так й з постійними структурними елементами середовища.

Формулювання цілей Аналіз світового та українського практичного досвіду планувальної організації тимчасових поселень

Виявлення взаємодії чинників формування тимчасових житлових структур у системі розселення (громади, міста або району).

Типологічне групування оглянутих прикладів тимчасових поселень показало можливість розподілу планування тимчасового поселення по 4 групам за морфологією містобудівних моделей.

Аналіз останніх досліджень та публікацій Основоположні дослідження теорії архітектури, архітектурно-планувальної організації та гармонізації урбанізованого середовища у процесі містобудівної діяльності були проведені такими науковцями як: Білоконь Ю.М., Дьомін М.М., Тімохін В.О., Фомін І.О., Шебек Н. М., Лаврик Г. І., Фільваров Г. Й., Плешкановська А. М., Габрель М. М., Панченко Т. М., та Зінов'єва О.С.

Висвітленню досвіду модульного будівництва у процесі організації тимчасового житла були присвячені роботи Кравец В. А., Шемседінова Г. І., Рябець Ю. С.

Принципи організації мобільного житлового середовища були висвітлені в дисертаційному дослідженні Цимбалової Т. А.

Задачі оптимізації та потенціалу просторової організації території в зоні підвищених ризиків були розглянуті у дисертаційному дослідженні Гоблик, А. В.

Аналіз наявного досвіду організації тимчасових поселень для ВПО та міграційних процесів, пов'язаних з початком неспровокованої воєнної агресії були розглянуті у серійних дослідженнях та публікаціях ГО «Розквіт» та аналітичного центру Cedos.

Дослідженням проблематики планування тимчасових житлових структур були присвячені роботи авторів: Johnson, C. (2010), Quarantelli, E. L. (1982), Barakat, S.(2003), Kronenburg, R. H. (2009), Arslan, H. (2007). Twigg, J. (2006), Steinberg, F. (2007), Agier M. (2002).

Висвітленню проблем тимчасового поселення, як урбанізованого середовища були присвячені роботи авторів: Cuny, F. (1971, 1977), Hartkopt, V., Goodspeed, C. H. (1979), Devis, I. (1978), Davis, J., Lambert, R. (2002), Chalinder, A. (1998), Corsellis, T., Vitale, A. (2005).

Проблеми планування таборів та їхнього розвитку від тимчасового поселення до більш постійної структури були визначені у дисертаційних дослідженнях Kennedy, J. (2008) та Dantas, A. (2022).

Дослідження міжнародних організацій, були висвітлені у довідниках та монографіях: Oxfam (2003), Sphere (2018), UNDRO. (1982), FEMA (2005Q) та IFRC & ОСНА (2015).

Виклад матеріалу

Людство перенесло два глобальних військових конфлікти. Утворення та формування тимчасових таборів та поселень для біженців у його сучасному вигляді сформувалося здебільшого у період Другої світової війни. У другій половині ХХ століття цей метод компактного розселення постраждалих чи вимушено переміщених громадян став предметом дослідження не тільки соціології, економіки та гуманітарного управління, але також міського планування, що зумовило процес виокремлення тимчасових поселень та таборів з політичного процесу у процес урбаністики.

Так у своїй роботі спеціаліст з гуманітарних операцій Фредерік Куні, який з 70-х років займався аналізом планування та розвитку тимчасових поселень, наполягав на ідеї, що поселення-табори для біженців слід розглядати як окремий тип міст, а потенціал існування для деяких з них не обов'язково повинен бути закритий – тобто ознака тимчасовості для них може перейти у сталість [9].

В свою чергу, Абдон Дантас [11], підкреслює, що незважаючи на те, що аргумент дослідників про табори як тривале поселення з потенціалом до постійного стану був правильним на той час, його не можна було перевірити через відносно короткий термін існування таборів. Сьогодні, коли багато таборів та тимчасових поселень існують вже понад 25 років, зібрана достатня емпірична база, щоби підтвердити цей аргумент.

У сучасному теоретичному та практичному апаратах існує шість категорій житла (притулку) для вимушено переміщених осіб. З принципової точки зору, їх можна розділити на два головних типи застосування: дисперсного (розсіяного) розселення та компактного (згрупованого розселення):

- 1) розсіяне поселення: з приймаючими сім'ями;
- 2) розсіяне поселення: сільська місцевість – поселення;
- 3) розсіяне поселення: міське самопоселення;
- 4) згруповане поселення: колективні центри;
- 5) згруповане поселення: саморозселені табори;
- 6) згруповане поселення: заплановані табори.

Виходячи з цього індивідуальний (не груповий) притулок можна отримати в приймаючих сім'ях, а також у сільській чи міській місцевості. Груповий притулок можна знайти в колективних центрах, відомих як: масовий притулок, саморозселені або заплановані табори-поселення [8]. УВКБ ООН продовжує використовувати широке визначення «табір» для позначення великих груп притулків для біженців [22], не вводячи поняття поселення, що могло уточнити це поняття, як структурної системи, та робить це без чіткого визначення термінів їхнього використання. Компактне розселення – поселення та табори виступають як правило останнім заходом, коли всі можливості та інструменти розселення з використанням наявного житлового фонду вичерпані. Також тимчасові табори-поселення стають притулком для найбільш уразливих верств населення. Так, наприклад, більше половини всіх людей, які зараз живуть у таборах, є дітьми [21].

Аналіз світового практичного досвіду у попередній роботі [2] показав, що на містобудівному рівні тимчасові поселення представляють собою структурно-планувальний елемент, що насамперед обмежується кількістю мешканців та можливістю використання наявної інфраструктури обслуговування - ці показники обумовлюють розташування цього елемента (тимчасового поселення) у системі розселення та його функціональне призначення (транзитні чи довгострокові поселення) і як наслідок - термін експлуатації (від кількох місяців до півроку; до 1 року; понад 1 рік, понад декілька років - на невизначений час).

Найрозповсюдженіший типом є поселення, місткістю населення до 500 осіб з виокремленням житлової зони як основної, а в деяких випадках – єдиної (без

розвитку громадської зони (ядра-спільного простору); менш розповсюдженим є поселення місткістю понад 500 до 1000 осіб, в яких, переважно у центральному ядрі структури, починає формуватися громадський центр з об'єктами побутового обслуговування, рекреації, освіти, місць прикладання праці. Нерозповсюдженим типом поселення можна назвати житлову структуру з місткістю понад 1000 осіб з розвитком повноцінного громадського центру з ієрархічною сіткою підцентрів соціально-побутового обслуговування та рекреації, що виступають ядрами формоутворення житлових груп. Такі поселення функціонують за типом закритої самообслуговуючої системи, тобто не має залежності від функціональних зв'язків з громадою або містом у системі розселення.

Типологія тимчасових поселень, як містобудівного середовища.

У наявному досвіді планувальної організації тимчасових поселень для біженців можна виділити три головні генези їхнього виникнення – типи події що змушують населення до вимушеного переміщення – воєнний конфлікт, природна чи антропогенна катастрофа, голод.

Незалежно від причини виникнення, табори та поселення можуть бути організовані двома різними способами творення: плановими або самостійними (вернакулярним). Заплановані табори створюються владою та іншими регульованими сторонами, як негайна відповідь на надзвичайна ситуація, тоді як саморозселені табори є неофіційними створені шукачами притулку. Разом з цим тимчасові поселення можна класифікувати за статусом їхніх мешканців: як біженці або внутрішньо переміщені особи (ВПО) [11].

Огляд міжнародних теоретичних досліджень показав, що підходи до групування типів тимчасових житлових структур на рівні забудови відрізняються виділенням різних головних чинників, які утворюють співзалежні зв'язки у класифікації об'єктів.

Так у своєму підході Е., Кварантеллі [18] структурує житлові середовища в стратегіях надання житлової допомоги постраждалим особам відповідно до запланованої тривалості та часу їхнього застосування у поєднанні між собою, виділяючи 4 основні типологічні напрями: аварійне укриття; тимчасове укриття; тимчасове житло; постійне житло.

Слід зазначити, що цей фазовий підхід накладається на подальший сценарій вирішення проблеми вимушеного переміщення. Існує три міжнародно визнані довгострокові рішення для ВПО, які вони повинні мати можливість реалізувати в безпечний, добровільний і гідний спосіб:

- Остаточне повернення та реінтеграція в місці походження;
- Остаточна інтеграція в приймаючій громаді;

- або Остаточний переїзд та інтеграція в іншій частині країни (постійне поселення/місто) [20].

Р., Кроненбург [17] у рамках свого дослідження обмежився морфологією самих споруд та застосував групування «мобільних і тимчасових житлових систем» відповідно до їхніх конструктивних особливостей, а також часу та зусиль, необхідних для їхнього монтажу: поселення з портативних будівель; мобільні тимчасові поселення; поселення зі збірно-розбірних будівель.

У роботах з досліджень стратегій надання тимчасового житла після землетрусу у Туреччині, К., Джонсон [15] розділяє житло після катастрофи на дві основні групи а також диверсифікує його за організаційними, будівельними, структурно-просторовими та соціально-економічними аспектами: типи, які потребують нового будівництва (куди входять швидкі укриття та наметові містечка, тимчасові поселення з транспортних контейнерів, мобільних або модульних систем, та вернакулярне житло) та типи, які не потребують (надання постраждалому населенню доступу до наявного житлового фонду).

У спробі подолання типологічних прогалів між вже сформованими групами та підгрупами у дослідженні М., Стокер [19] було наведено інтегрований метод порівняння 66 міжнародних прикладів тимчасового житла, враховуючи деталі щодо планувальної структури, відкритих просторів, території, інфраструктури, організаційних та соціально-економічних аспектів.

Прикладом виведення типології до певного містобудівного означення є класифікація розвитку планувальних рішень мобільних поселень у роботі Г. І. Шемседінова [6]. За такою типологією функціональну раціональність і компактність, можливості масштабування або скорочення можна забезпечити за мережевим та рідше радіально-кільцевим.

Як показав огляд робіт Ф., Куні [9, 10], Я., Девіса [12], В., Харкопфа, Ч., Гудспіда [14], Р., Ламберта [13], Т., Корселіса, А., Віталі [8], А., Челіндера [7], Д., Кеннеді [16], А., Дантаса [10], у науковій думці парадигма тимчасових поселень-таборів для постраждалих громадян почала змінюватися, накладаючи на такі житлові структури не тільки політичні, гуманітарні та економічні моделі планування, а й урбаністичні моделі розвитку тимчасових поселень тотожні до розвитку малих міст чи постійних поселень. Ця зміна думки та ставлення до тимчасових житлових структур не як до окремо виділеного, системно не пов'язаного з іншими елементами середовища (системи), а як до комплексного об'єкту урбанізованого середовища, який за своїм розвитком та морфологією може відповідати та взаємодіяти з іншими елементами містобудівної системи, означала зміну їхнього вивчення не тільки як політичного чи гуманітарного, а ще як й містобудівного простору, який логічно може підлягати типологізації за набором відповідних ознак та відмінностей.

На підставі комплексного аналізу розвитку таборів та тимчасових поселень А., Дантас порівнює їх з постійними містобудівними середовищами з метою встановлення їхніх подібностей та відмінностей, опираючись на класифікацію просторів К., Доксіадіса в рамках його ідеї теорії екістики (науки про людські поселення). У дослідженні стверджується, що «особливий спосіб еволюції таборів біженців породжує нову парадигму людського середовища проживання з тимчасовими унікальними особливостями; прототип міст-притулків».

В рамках дисертаційного дослідження А., Дантас [11] узагальнює визначення для узгодження понятійного апарату типів поселень в залежності від їхнього розвитку.

Гуманітарні поселення (emergency humanitarian settlement):

1) Табір-поселення допомоги (Relief Camp – Settlement) – швидко створене поселення для обслуговування ВПО, що немає постійних об'єктів обслуговування, таких як школи чи лікарні, лише приміщення для реєстрації, розподілу їжі та профілактичні заклади, об'єкти швидкої медичної допомоги та тимчасові навчальні заклади. Вони можуть бути поділені на самостійні або плановані табори допомоги.

2) Перехідний табір (Transition Camp) – швидко створене поселення для забезпечення попередньої реєстрації, медичного огляду та короткотермінового розміщення (від одного до кількох днів) біженців, доки їх не переведуть до табору екстреної допомоги.

3) Надзвичайний табір (Emergency Camp) – поселення, створене для обслуговування біженців до моменту їх переселення на постійне місце або повернення на батьківщину. Та дублює характеристики табору-поселення допомоги.

4) Табір для біженців (Refugee Camp – Settlement) – поселення, спочатку створене як табір для надзвичайних ситуацій, який через свою довготривалість обладнується напівпостійними об'єктами обслуговування, такими як освітні та медичні заклади, базові системи WASH (вода, санітарія та гігієна) та електроенергії, громадські центри та установи для підтримки економічної діяльності, таких як магазини та ринки.

Об'єднане гуманітарне поселення (consolidated humanitarian settlement):

Поселення біженців – яке раніше класифікувалося як табір для біженців, та завдяки своєму тривалому терміну експлуатації набуло наступну морфологію стійкого середовища існування: житлові одиниці з міцних матеріалів, розвинену освітню систему з початковими та середніми закладами освіти, добре обладнані медичні клініки та лікарні, мережу культурно-побутового обслуговування, розширену інженерно-технічну інфраструктуру, а також системні ознаки розвитку громади - громадські простори, молитовні будинки, об'єкти базової

економічної системи, що у сукупності забезпечують певний рівень потенціалу стійкості поселення.

Автор визначає нові типи структурних елементів містобудівної системи: місто-притулок (Refuge City) – поселення біженців, яке отримало визнання як офіційне поселення; район біженців (Refugee District) – район поблизу міста, населений переважно біженцями. Окремо, А., Дантас підкреслює, що використання терміну «табір» для цих типів надзвичайних поселень не є морфологічно обумовленим та вказує лише на тимчасовість їхньої експлуатації.

Огляд наявного міжнародного та українського досвіду планувальної організації поселень різного типу, місткості, розташування в системі розселення, функціонально-планувальних особливостей, та принципів проживання зумовив ряд вже згаданих, а також нових загальних аспектів групування тимчасових поселень та можливість їхнього розподілу по 4 групам за значенням містобудівних моделей:

на мікрорівні (рівні міської забудови) – **Тип-1** (до 500 осіб), за своєю морфологією та як структурно-планувальний елемент у містобудівній системі тотожні житловому комплексу: поселення у Фрайбурзі (на 100 мешканців), поселення у Бремені (від 160 до 240 мешканців), поселення у Мюнхені (на 300 мешканців), поселення у Іврі-сюр-Сен (до 400 осіб), поселення у Онагаві (до 500 мешканців);

на мезорівні (рівні міської тканини) – **Тип-2** (до 1000 мешканців), за своєю морфологією та як структурно-планувальний елемент у містобудівній системі тотожні міському кварталу: типові поселення у Харківській, Дніпропетровській та Запорізькій областях (від 600 до 800 мешканців) поселення в Ессені (до 800 мешканців), поселення у Нойсі (до 1000 мешканців);

на макрорівні (рівні містобудівної системи) – **Тип-3** (понад 1000 мешканців за своєю морфологією та як структурно-планувальний елемент у містобудівній системі тотожні міському району: проєкт поселення у Мінесоті (до 1800 мешканців), поселення у Тер-Апель (до 2000 мешканців), проєкт поселення у Збаражі (понад 5000 мешканців);

на макрорівні (рівні системи розселення) – **Тип-4** (понад 10 тис. мешканців), що виступають окремим новим елементом у системі розселення з загальними властивостями міської форми в цілому та за своєю морфологією тотожні малим (до 50 тис. осіб) та середнім містам (від 50 до 250 тис. осіб): поселення-табір Азрак (біля 35 тис. мешканців), поселення-табір Заатарі (біля 80 тис. мешканців), поселення-табір Онкуніпар (біля 14 тис. мешканців).

Групування типів тимчасових поселень за містобудівними характеристиками представлені у зведених таблицях.

Параметри оцінки	За місцем розташування у системі розселення			
	У планувальному ядрі міста/громади з радіусом доступу до наявної інфраструктури до 500 -1000 м	На периферії міста або громади	За межами міста/громади з радіусом доступу до інфраструктури обслуговування понад 1000-2000 м	За межами міста/громади, як новий елемент в системі розселення
Місткість поселення				
Тип 1 до 500 осіб	X			
Тип 2 до 1000 осіб		X		
Тип 3 понад 1000 осіб			X	
Тип 4 понад 10 000 осіб				X

Параметри оцінки	За схемою планувальної організації			
	Лінійно-смуговий принцип розвитку (з перспективою спрямованого розвитку)	Лінійно-мережвий, радіальний, змішаний принципи (з перспективою спрямованого розвитку)	Радіальний принципи, гнучка (з перспективою неспрямованого розвитку)	Змішаний принципи, гнучка система (з перспективою неспрямованого розвитку)
Місткість поселення				
Тип 1 до 500 осіб	X	X	X	
Тип 2 до 1000 осіб	X	X		
Тип 3 понад 1000 осіб		X		X
Тип 4 понад 10 000 осіб		X	X	X

Параметри оцінки Місткість поселення	За функціонально планувальною структурою	
	Монофункціональна структура зі скороченням зон загального користування (громадського центру)	Поліфункціональна структура з поступовим збільшенням громадських місць, зон загального користування, рекреації, зон обслуговування та інфраструктури
Тип 1 до 500 осіб	X	
Тип 2 до 1000 осіб	X	
Тип 3 понад 1000 осіб		X
Тип 4 понад 10 000 осіб		X

Параметри оцінки Місткість поселення	За типом функціонування поселення		
	Відкрита система зі зовнішнім обслуговуванням	Напіввідкрита система зі збільшенням радіусу доступу до зовнішнього обслуговування	Закрита система з внутрішньою інфраструктурою обслуговування
Тип 1 до 500 осіб	X		
Тип 2 до 1000 осіб		X	
Тип 3 понад 1000 осіб			X
Тип 4 понад 10 000 осіб			X

Параметри оцінки Місткість поселення	За щільністю населення		
	Від 450 чол./га	До 150-170 чол./га	В середньому 3 400 осіб / км ²
Тип 1 до 500 осіб	X		
Тип 2 до 1000 осіб	X		
Тип 3 понад 1000 осіб		X	
Тип 4 понад 10 000 осіб			X

Параметри оцінки Місткість поселення	За можливістю масштабування	
	Низькоадаптивні структури	Високоадаптивні структури (з можливістю розвитку до постійного елементу системи розселення)
Тип 1 до 500 осіб	X	
Тип 2 до 1000 осіб	X	
Тип 3 понад 1000 осіб		X
Тип 4 понад 10 000 осіб		X

Параметри оцінки Не залежать від місткості поселення	За часом проживання			
	Короткострокові (від кількох місяців до півроку)	Середньострокові (до 1 року)	Довгострокові (понад 1 рік) можливістю розвитку до постійного типу	Понад декілька років з можливістю розвитку до постійного типу
Тип 1	X			
Тип 2		X		
Тип 3			X	
Тип 4				X

Параметри оцінки	За типом використання		
	Транзитні	Житлові (з відновленням трудової та соціальної діяльності)	Змішані (з відновленням трудової та соціальної діяльності)
Не залежать від місткості поселення			
Тип 1	X		
Тип 2		X	
Тип 3			X
Тип 4			X

Параметри оцінки	За стратегією сталого розвитку	
	Повторне використання елементів/об'єктів поселення, зворотне виробництво	Доведення житлових структур до постійного статусу
Не залежать від місткості поселення		
Тип 1	X	
Тип 2	X	
Тип 3		X
Тип 4		X

Параметри оцінки	Як структурно-планувальний елемент у містобудівній системі			
	Комплекс	Квартал	Мікрорайон (Район)	Місто (тотожні за формою до малих та середніх міст)
Не залежать від місткості поселення				
Тип 1	X			
Тип 2		X	X	
Тип 3				X
Тип 4				

Висновок:

Огляд наявних міжнародних теоретичних та практичних досліджень показав:

- підходи до групування типів тимчасових житлових структур на рівні забудови (морфології) відрізняються виділенням різних головних чинників, які утворюють співзалежні зв'язки у класифікації об'єктів. Більшість типологій дослідників К., Джонсон, Е., Кварантеллі, Р., Кроненбург, М., Стокер формується на базі структурних характеристик житлового середовища та соціально-економічних аспектів та не виходять на рівень планування тимчасового поселення як елементу у містобудівній системі.

- тимчасові поселення за роботами Ф., Куні, Я., Девіса, В., Харкопфа, Ч., Гудспіда, Р., Ламберта, Т., Корселіса, А., Віталі, А., Челіндера, Д., Кеннеді, А., Дантаса слід розглядати як урбанізовані середовища, а отже до них може бути застосована морфологія містобудівного середовища та подальша типологія й ієрархізація;

Типологічне групування оглянутих прикладів тимчасових поселень показало можливість розподілу планування тимчасового поселення по 4 групам за морфологією містобудівних моделей:

на мікрорівні (рівні міської забудови) – Тип 1 - комплекс (до 500 осіб);

на мезорівні (рівні міської тканини) – Тип 2 - квартал (до 1000 мешканців);

на макрорівні (рівні містобудівної системи) – Тип 3 - мікрорайон (район) (понад 1000 мешканців);

на макрорівні (рівні системи розселення) – Тип 4 - місто (понад 10 тис. мешканців); що виступають окремим новим елементом у системі розселення.

Список джерел

1. Аврамова О.Є., Види житла. Вісник ХНУВС. Харків: ХНУВС, 2017. Вип. 4 (79). С 280-284

2. Амосов Ю.Д., Аналіз планувальної, функціональної та об'ємно-просторової організації тимчасових поселень. Сучасні проблеми архітектури та містобудування. Київ: КНУБА, 2024. Вип. 68. С. 94-110. DOI:10.32347/2077-3455.2024.68.94-110

3. Дослідницький центр Cedoss, 2022. Соціальне, тимчасове і кризове житло: з чим Україна зустріла повномасштабну війну, – Режим доступу: <https://cedoss.org.ua/researches/soczialne-tymchasove-i-kryzove-zhytlo>

4. Житловий Кодекс України. Відомості Верховної Ради (ВВР), 1983 – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5464-10#Text>

5. Закон України Про порядок вирішення окремих питань адміністративно-територіального устрою України. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2023 – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3285-20#Text>

6. Шемседінов Г.І., Проектування мобільних будівель, Київ, КНУБА. 2007. С. 123
7. Chalinder, A., 1998. Temporary Human Settlement Planning for Displaced Populations in Emergencies. Good Practice Review. London: Overseas Development Institute. С. 18-19
8. Corsellis, T., Vitale A., 2005. Transitional Settlement: Displaced Populations, 2005. Oxford: Oxfam GB. С. 9-11
9. Cuny, F., 1977. Refugee camps and planning: The state of the art. Disasters, Vol.1, N 2. С.142-143
10. Cuny, F., Stein B., 1990. Prospects for and promotion of spontaneous repatriation. In Refugees and international Relations, Oxford: Clarendon Press. С.290
11. Dantas, A., 2022. Refugee Camp: from temporary settlement to enduring form of human habitat. PhD dissertation. University of Lisbon/Instituto Superior Técnico, Lisbon. С.152-154
12. Davis, I., 1978. Shelter After Disaster. Oxford: Oxford Polytechnic Press. С.25-30
13. Davis, J., Lambert R., 2002. Engineering in emergencies: A practical guide for relief workers. London: RedR/IT Publications. С.593
14. Hartkopt, V., Goodspeed, C., 1979. Space enclosures for emergencies in developing countries. Disasters, Vol. 3, N 4. С.443-455
15. Johnson, C., 2010. Planning for temporary housing. In G. Lizarralde, C. Johnson, & C. H. Davidson (Eds.), Rebuilding after disasters: From emergency to sustainability. London, New York: Spon Press. С. 70-87
16. Kennedy, J., 2008. Structures of the Displaced: Service and identity in Refugee Settlements. PhD dissertation. Delft University of Technology. С. 221-222.
17. Kronenburg, R. Architecture in motion: the history and development of portable building, 2014. London, New York: Routledge. С 169-187
18. Quarantelli, E., L. Sheltering and Housing after major community disasters: Case studies and general observations. Final project report #29. 1982, Columbus, Ohio. С.73-77
19. Stocker, M., Schneider, G., Zeilinger, J., Rose, G., Damyanovic, B., Huber-Humer, M. Urban temporary housing environments—from a systematic comparison towards an integrated typology. Journal of Housing and the Built Environment, 36. 2021. С. 1457–1482. DOI:<https://doi.org/10.1007/s10901-020-09812-x>
20. MOM [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://dtm.iom.int/reports/ukraine-tematichniy-naris-z-miscya-na-misce-spriynyattya-gromadami-problemi-peremischennya>

21. UNHCR, 2018. Global Trends: Forced Displacement in 2017. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.unhcr.org/dach/wp-content/uploads/sites/27/2018/06/GlobalTrends2017.pdf

22. UNHCR, 2008. 2007 Global Trends: Refugees, Asylum-seekers, Returnees, Internally Displaced and Stateless Persons. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.unhcr.org/media/2007-global-trends-refugees-asylum-seekers-returnees-internally-displaced-and-stateless>

23. UNHCR, 2024. Policy on Alternatives to Camps. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://emergency.unhcr.org/sites/default/files/UNHCR%2C%20UNHCR%20policy%20o%20alternatives%20to%20camps%2C%202014.pdf>

References

1. Avramova, O. (2017). Vydy zhytla [Types of housing]. *Visnyk KhNUVS*, 4 (79), 280-284 (in Ukrainian)

2. Amosov, I. (2024). Analiz planovalnoi, funktsionalnoi ta ob'ємno-prostorovoi orhanizatsii tymchasovykh poselen [Analysis of the planning, functional, and volumetric-spatial organization of temporary settlements]. *Suchasni problemy arkhitektury ta mistobuduvannia*, 68, 94-110. DOI: [10.32347/2077-3455.2024.68.94-110](https://doi.org/10.32347/2077-3455.2024.68.94-110) (in Ukrainian)

3. Doslidnytskyi tsentr Cedoss. (2022). Sotsialne, tymchasove i kryzove zhytlo: z chym Ukraina zustrila povnomasshtabnu viinu [Social, temporary and crisis housing: with what Ukraine faced a full-scale war] – Rezhym dostupu: <https://cedos.org.ua/researches/soczialne-tymchasove-i-kryzove-zhytlo> (in Ukrainian)

4. Zhytlovyi Kodeks Ukrainy [Housing Code of Ukraine]. (1983). Vidomosti Verkhovnoi Rady (VVR) – Rezhym dostupu: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5464-10#Text> (in Ukrainian).

5. Zakon Ukrainy Pro poriadok vyrishennia okremykh pytan administratyvno-terytorialnoho ustroiu Ukrainy [Law of Ukraine On the procedure for deciding certain issues of the administrative and territorial system of Ukraine]. (2023). Vidomosti Verkhovnoi Rady (VVR) – Rezhym dostupu: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3285-20#Text> (in Ukrainian).

6. Shemsedinov H.I. (2007). Proektuvannia mobilnykh budivel [Design of mobile buildings], Kyiv, KNUBA. Pp. 123. (in Ukrainian).

7. Chalinder, A., (1998). Temporary Human Settlement Planning for Displaced Populations in Emergencies. Good Practice Review. London: Overseas Development Institute. Pp. 18-19 (in English).

8. Corsellis, T., Vitale A., (2005). Transitional Settlement: Displaced Populations, Oxford: Oxfam GB. Pp. 9-11 (in English).

9. Cuny, F., (1977). Refugee camps and planning: The state of the art. *Disaster*, 3 (4), 142-143 (in English).
10. Cuny, F., Stein B., (1990). Prospects for and promotion of spontaneous repatriation. In *Refugees and international Relations*, Oxford: Clarendon Press. Pp. 290 (in English).
11. Dantas, A., (2022). Refugee Camp: from temporary settlement to enduring form of human habitat. PhD dissertation. University of Lisbon/Instituto Superior Técnico, Lisbon. Pp.152-154. (in English).
12. Davis, I., (1977). Emergency Shelter. *Disasters* 1(1):23-40. Shelter After Disaster. Oxford: Oxford Polytechnic Press. Pp.25-30. (in English).
13. Davis, J., Lambert R., (1995). Engineering in emergencies: A practical guide for relief workers. London: RedR/IT Publications. Pp. 593. (in English).
14. Hartkopt, V., Goodspeed, C., (1979). Space enclosures for emergencies in developing countries. *Disasters*, 3(4), 443-455. (in English).
15. Johnson, C. Planning for temporary housing. In G. Lizarralde, C. Johnson, & C. H. Davidson (Eds.), *Rebuilding after disasters: From emergency to sustainability*. London, New York: Spon Press, 2010. Pp. 70-87. (in English).
16. Kennedy, J., (2008). Structures of the Displaced: Service and identity in Refugee Settlements. PhD dissertation. Delft University of Technology. Pp. 221-222. (in English).
17. Kronenburg, R. *Architecture in motion: the history and development of portable building*, 2014. London, New York: Routledge. Pp. 169-187. (in English).
18. Quarantelli, E., L. *Sheltering and Housing after major community disasters: Case studies and general observations*. Final project report #29. 1982, Columbus, Ohio. Pp.73-77. (in English).
19. Stocker, M., Schneider, G., Zeilinger, J., Rose, G., Damyanovic, B., Huber-Humer, M. Urban temporary housing environments—from a systematic comparison towards an integrated typology. *Journal of Housing and the Built Environment*, 36. 2021. Pp. 1457–1482. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10901-020-09812-x> (in English).
20. IOM [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <https://dtm.iom.int/reports/ukraina-tematichniy-naris-z-miscya-na-misce-spriynyattya-gromadami-problemi-peremischennya> (in Ukrainian).
21. UNHCR. (2018). *Global Trends: Forced Displacement in 2017*. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: www.unhcr.org/dach/wp-content/uploads/sites/27/2018/06/GlobalTrends2017.pdf (in English).
22. UNHCR. (2008). *2007 Global Trends: Refugees, Asylum-seekers, Returnees, Internally Displaced and Stateless Persons*. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <https://www.unhcr.org/media/2007-global-trends-refugees-asylum-seekers-returnees-internally-displaced-and-stateless> (in English).

23. UNHCR, 2024. Policy on Alternatives to Camps. [Elektronnyi resurs]. – Rezhyim dostupu: <https://emergency.unhcr.org/sites/default/files/UNHCR%2C%20UNHCR%20policy%20on%20alternatives%20to%20camps%2C%202014.pdf> (in English).

Annotation

Iurii Amosov, PhD student in Architecture. Kyiv National University of Construction and Architecture.

Typology of Temporary Settlements for Displaced Persons

This article examines the experience of planning temporary settlements for the affected and displaced persons, evaluating global and domestic approaches. The analysis encompasses urban planning situations, volumetric-spatial, and functional-planning organization of temporary residential structures, defining typological characteristics and categorizing them.

Particular attention is paid to identifying the morphology of temporary settlements as an element of the urban planning system.

An overview of international and Ukrainian experiences in planning settlements of various types, capacities, locations in the settlement system, functional-planning features, and principles of residence identifies common and new aspects of grouping. Factors dependent on settlement capacity (location, planning scheme, functional-planning structure, functioning type, scalability, and population density) and those independent of it (usage type, residence time, sustainable development strategy) are discussed.

The typological grouping of examined examples of temporary settlements demonstrates the possibility of categorizing the planning of temporary settlements into 4 groups based on the morphological features of urban development models: at the micro-level (urban development level) – Type 1 (up to 500 people); at the meso-level (urban fabric level) – Type 2 (up to 1000 residents); at the macro-level (urban development system level) – Type 3 (over 1000 residents); at the macro-level (settlement system level) – Type 4 (over 10,000 residents); acting as a distinct new element in the settlement system.

Keywords: temporary settlements; typology of temporary settlements; dispersed settlement; clustered settlement; camp settlements.